

RUNDSKRIV OM BEHANDLING AV BRANNSAKER

1. Innledning.....	3
2. Registrering av sak og de implisertes status.....	3
3. Når etterforskning skal iverksettes og formålet med etterforskningen	4
3.1. Etterforskning av brannårsak og etterforskning av om det foreligger straffbart forhold	4
3.2. Rammene for etterforskningen av om det foreligger straffbart forhold	4
4. Nærmere om etterforskningen.....	4
4.1. Avgrensning.....	4
4.2. Planmessig, tverrfaglig og hurtig etterforskning	5
4.3. Etterforskningens omfang – rekkevidden av etterforskningsplikten.....	5
4.4. Forholdet til utredninger om brannårsak fra forsikringsselskap mv.....	6
5. Åstedsundersøkelser og beslag.....	6
5.1. Ved etterforskning av straffbart forhold.....	6
5.2. Ved etterforskning av brannårsak.....	6
6. Sakkyndighet.....	7
6.1. Brannteknisk sakkyndig og brannsakkyndig.....	7
6.2. Rettsoppnevnt sakkyndig eller sakkyndig antatt av påtalemyndigheten	8
6.3. Mandat. Kontroll av den sakkyndige erklæringen.....	8
7. Tverretatlige etterforskningsgrupper.....	9
8. Underretning til og bistand fra kontrollmyndigheter	9
9. Straffebestemmelser	10
9.1. Oversikt	10
9.2. Brann- og eksplosjonsvernloven § 5	10

9.2.1.	Innledning.....	10
9.2.2.	Krav til brann eller brannfare	11
9.2.3.	Skyldkravet.....	11
9.3.	Straffeloven § 355	12
9.3.1.	Vurderingstemaet	12
9.3.2.	Hvilke brannsikringsanordninger det skal tas hensyn til	12
9.3.3.	Betydningen av mulig slukkingsinnsats	13
9.3.4.	Skyldkravet.....	13
9.3.5.	Konkurrensspørsmål.....	13
10.	Påtalevedtaket og underretning	13
10.1.	Henleggelse	13
10.2.	Positiv påtaleavgjørelse	13
10.3.	Underretning.....	14
11.	Varsel til Kripos og rapportering om brannårsak.....	14

1. Innledning

Rundskrivet inneholder direktiver om etterforskningen og påtalebehandlingen av brann saker, og erstatter riksadvokatens rundskriv nr. 3/1973 om etterforskning og behandling av branner og nr. 7/1970 om brannfaren ved sveising og skjæring.

Branner forårsaker årlig mange dødsfall og tap av store materielle verdier, og kan ha tilknytning til alvorlig kriminalitet. Oppklaring er viktig ikke bare for å avdekke brannårsaken og forfølge eventuelle straffbare forhold, men også fordi politiets etterforskning gir kunnskap til myndighetenes brannforebyggende arbeid. Dette er bakgrunnen for at det gjelder en plikt til å etterforske brannårsak, uavhengig av om vilkårene for ordinær etterforskning er oppfylt, se pkt. 3.1.

Brannsakene er ikke en ensartet kriminalitetstype, men omfatter alt fra hendelige uhell og bagatellmessige overtredelser av brann- og eksplosjonsvernloven til såkalte mordbranner og branner med store materielle ødeleggelser. Kravene til etterforskningen må nyanseres deretter, se pkt. 4.

Rundskrivet må suppleres med veiledninger om de taktiske og tekniske sidene ved brannetterforskning publisert på politiets digitale fagportal, behandlet i Nordisk Brannmanual og annen faglitteratur.

2. Registrering av sak og de implisertes status

Saken skal registreres med riktig kode, og påtalefaglig etterforsningsleder har ansvar for å endre koden dersom etterforskningen gir grunn til det, jf. riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 (kvalitetsrundskrivet) pkt. 4.1.3 og dette rundskrivet pkt. 10.1. Korrekt registrering er viktig for at saken gis prioritet i tråd med det reelle underliggende forhold, styringen av etterforskningen og statistiske formål.

Iverksettelse av brannetterforskning skjer enten etter straffeprosessloven § 224 fjerde ledd (etterforskning av brannårsak) eller etter bestemmelsens første ledd (ordinær etterforskning), se pkt. 3.1. Ved etterforskning av brannårsak kodes saken som *undersøkelsessak*. Saken registreres som *etterforskingssak* når det innledningsvis, eller på grunnlag av opplysninger fra arbeidet med å avklare brannårsaken, er grunnlag for å iverksette ordinær etterforskning. Sakens oppklaringspotensial og politiets ressursituasjon skal ikke hensyntas ved koding av saken.

De impliserte skal gis korrekt rettslig status. Ved branner i boliger, biler eller andre formuesobjekter skal eier ikke gis status som mistenkt eller fornærmet når det ikke foreligger mistanke om straffbart forhold. Med mindre slik mistanke foreligger, anses vedkommende som vitne og skal avgi forklaring som det ved et eventuelt politiavhør. Man må være oppmerksom på at status kan endre seg underveis i et politiavhør eller som følge av utviklingen i etterforskningen for øvrig. I tvilstilfeller har påtalefaglig etterforsningsleder ansvar for å klarlegge de implisertes status, se nærmere riksadvokatens rundskriv nr. 2/2016 om politiavhør pkt. 4.1.

3. Når etterforskning skal iverksettes og formålet med etterforskningen

3.1. Etterforskning av brannårsak og etterforskning av om det foreligger straffbart forhold

Det følger av straffeprosessloven § 224 fjerde ledd, sammenholdt med påtaleinstruksen § 7–4 femte ledd, at brannårsaken skal etterforskes selv om vilkårene for ordinær etterforskning etter straffeprosessloven § 224 første ledd ikke er oppfylt. Ordinær etterforskning må likevel vurderes allerede ved sakens oppstart, og – hvis vilkårene på det tidspunktet ikke er oppfylt – fortløpende etter hvert som undersøkelsene av brannårsaken skrider frem. Hvilket "spor" etterforskningen skjer i, definerer rammene for etterforskningen, dens formål og innretning, og har betydning bl.a. for adgangen til bruk av tvangsmidler, se pkt. 5.

3.2. Rammene for etterforskningen av om det foreligger straffbart forhold

Ved etterforskning etter straffeprosessloven § 224 første ledd skal påtalefaglig etterforskningsleder – i samarbeid med politifaglig etterforskningsleder¹ – innledningsvis vurdere hvilke straffebud som kan være aktuelle i saken, og avgrense saken på en hensiktsmessig måte.

Etterforskningen skal rettes inn mot å klarlegge faktum som er relevant for bedømmelsen av de objektive og subjektive straffbarhetsvilkår. Forhold av betydning for straffutmålingen, for eksempel omfanget av økonomisk skade og personskaade, skade på miljø- og verneinteresser og handlingens skaderisiko- og potensial, må også søkes belyst.²

I tillegg til å avklare om noen kan holdes strafferettslig ansvarlig for brannstiftelsen, skal etterforskningen ta sikte på å oppklare straffbare handlinger som har tilknytning til brannen, f.eks. forsikringsbedrageri. Man må videre være oppmerksom på at forholdet kan ha sammenheng med andre likeartede branner i et område, og at brannen kan være påsatt for å skjule spor av annen kriminalitet. Det må også iakttas at det kan foreligge brudd på forebyggingsplikter etter brann- og eksplosjonsvernloven, bygningstekniske krav etter plan- og bygningsloven og kravene etter el-tilsynsloven.

4. Nærmere om etterforskningen

4.1. Avgrensning

Mange brannetterforskninger er enkle og oversiktlige og gjelder brannstiftelser med meget begrenset skadepotensial. Det vil typisk gjelde for en del overtredelser av aktsomhetsplikten i brann- og eksplosjonsvernloven § 5. Slike forhold kan avgjøres uten den etterforskningsinnsats som pkt. 4.2 og 4.3 nedenfor stiller krav om.

¹ Eller etterforsker i saker hvor det ikke er utpekt etterforskningsleder. Det samme gjelder når begrepet "politifaglig etterforskningsleder" er brukt andre steder i rundskrivet.

² Se HR-2023-1251-A (avsn. 22 og 30–34) om straffutmåling ved overtredelser av straffeloven § 190 annet ledd, jf. brann- og eksplosjonsvernloven § 5. Om straffeloven § 355, se HR-2020-497-U (avsn. 10), Rt. 2007 s. 797, HR-2021-604-A (avsn. 21-22) og Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 461.

4.2. Planmessig, tverrfaglig og hurtig etterforskning

Innledningsvis i brann saker kan det være uklart hva man står overfor. En brann som umiddelbart fremstår som forårsaket av et hendelig uhell eller tekniske feil, kan vise seg å være påsatt, og en liten og tilsynelatende ufarlig ildspåsettelse kan være et mislykket forsøk på å starte en potensielt svært farlig brann. Ofte er det ikke mulig å ha noen formening om årsaksforholdene før det er gjort tekniske undersøkelser. I de fleste saker vil det være tidskritisk å få satt i gang sporsikring og undersøkelser. Brann saker må derfor tas på alvor fra første stund, og det er viktig at etterforskningen ikke innrettes for snevert innledningsvis. Gjelder det for eksempel en boligbrann, må det i etterforskningens første fase tas høyde for at det kan dreie seg om en overtredelse av straffeloven § 355.

Etterforskningsledelsen må legge en plan for etterforskningen. I saker om mulig overtredelse av straffeloven § 352 annet ledd, § 355 eller § 356 skal det utarbeides en etterforskningsplan, se riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 (kvalitetsrundskrivet) pkt. 4.2.2. Etterforskningsplan bør også anvendes i andre kompliserte saker. I saker hvor det ikke er utarbeidet en slik plan, skal det likevel sørges for notoritet om vurderingene som gjøres av betydning for etterforskningen, f.eks. i arbeidslogg. Endringer i opplegget for etterforskningen og dens innretning vurderes fortløpende etter hvert som saken skrider frem.

Allerede fra sakens oppstart er det behov for tverrfaglighet med et tett samarbeid mellom politipatruljen på stedet, taktikere og teknikere. Løpende utveksling av informasjon er avgjørende.

Politipatruljen må sørge for avsperring og forsvarlig sikring av brannstedet, slik at ingen utenforstående får tilgang før de kriminaltekniske undersøkelser er avsluttet. Viktige innledende etterforskningssteg er samtaler med/avhør av melder, vitner, siste person på stedet og brannvesen (de første røykdykkerne og utrykningsleder), og sikring av fysiske og digitale spor. Alt av elektronisk utstyr som enten kan være årsaken til brannen, eller som har lagret informasjon som kan bidra til å avklare hendelsesforløpet, må sikres. Det kan eksempelvis være tidslogger i datautstyr eller alarmsystemer, webkamera og hvitevarer. Elektronisk utstyr kan også ha eksternt lagrede data som bør sikres, eksempelvis hos alarmselskaper eller andre tjenestetilbydere.

Så tidlig som mulig bør det vurderes om det er behov for bistand fra Kripos. Det må også avklares om det er behov for sakkyndig, slik at denne kan være med ved åstedsundersøkelser der det er aktuelt, se pkt. 6.

4.3. Etterforskningens omfang – rekkevidden av etterforskningsplikten

Etterforskningens omfang må avpasses etter formålet, jf. straffeprosessloven § 226 og riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 (kvalitetsrundskrivet) pkt. 4.2.1.

Etterforskning av *brannårsak* står i en særstilling ved at det foreligger etterforskningsplikt, som reiser spørsmålet om hvilket minimum som kreves av undersøkelser. Det er vanskelig å komme noe nærmere et svar på spørsmålet enn at rekkevidden av etterforskningsplikten beror på en avveining av på den ene side sakens alvor og kompleksitet, og på den annen side

sannsynligheten for å avklare årsaksforholdene ved ytterligere etterforskning og antatt ressursbruk ved dette. Etter en slik retningslinje vil f.eks. etterforskningen av en boligbrann med uklar årsak ikke kunne avsluttes uten at det er foretatt branntekniske undersøkelser, med mindre det er svært lite sannsynlig at slike undersøkelser vil kunne bringe årsaken på det rene. Er brannobjektet derimot en eldre ubebodd bygning av liten økonomisk verdi, er terskelen for å unnlate tekniske undersøkelser lavere. Muligheten for å avklare årsaksforholdene ved ytterligere undersøkelser skal som den klare hovedregel vurderes av en etterforsker med brannteknisk kompetanse. Det må sørges for notoritet om vurderingen. Avgjørelsen av om det skal foretas ytterligere etterforskning treffes av påtalefaglig etterforsningsleder, etter drøftinger med politifaglig etterforsningsleder.

4.4. Forholdet til utredninger om brannårsak fra forsikringsselskap mv.

Politiet har en plikt til å foreta *selvstendige* undersøkelser av brannårsaken. Utredning av årsaksforhold kan derfor ikke overlates til forsikringsselskaper eller andre private aktører, og rapporter fra slike kan ikke tre i stedet for politiets etterforskning eller legges uprøvd til grunn for politiets vurdering.

Mannskap fra brannvesenet vil kunne bidra med faglige vurderinger og andre opplysninger som vitner, men politiet kan ikke basere sine konklusjoner om årsaksforhold utelukkende på dette.

5. Åstedsundersøkelser og beslag

5.1. Ved etterforskning av straffbart forhold

Ved etterforskning etter straffeprosessloven § 224 første ledd kan det på vanlig måte foretas åstedsundersøkelse av hus eller annet privat område uten samtykke i medhold av straffeprosessloven § 156 når vilkårene for ransaking er oppfylt. Det innebærer at det må foreligge skjellig grunn til mistanke om straffbart forhold, jf. straffeprosessloven § 192 første ledd. Ting som antas å ha betydning som bevis, kan beslaglegges, jf. straffeprosessloven § 203 første ledd.

Ved heving eller bortfall av beslag skal tingen leveres tilbake til rette eier, jf. straffeprosessloven § 214 annet ledd. Dersom et forsikringsselskap har overtatt eiendomsretten til tingen, skal selskapet få den utlevert til seg. Det er derfor ofte nødvendig å avklare eierforholdene før tilbakelevering skjer. Det samme gjelder ved frigivelse av åstedet.

Åstedet og beslaglagte gjenstander skal ikke gjøres tilgjengelig for forsikringsselskap eller andre før politiet har sikret bevis og foretatt egne undersøkelser, men mindre det anses forsvarlig av hensyn til etterforskningen.

5.2. Ved etterforskning av brannårsak

Straffeprosesslovens regler om åstedsundersøkelser og beslag får ikke direkte anvendelse når etterforskningen er avgrenset til å avklare brannårsaken, men det er i langvarig praksis forutsatt

at etterforsningsplikten etter straffeprosessloven § 224 fjerde ledd gir nødvendig rettsgrunnlag i slike tilfeller.³ Riksadvokaten legger til grunn at dette inkluderer bruk av brannhund.

Formålet – å avklare årsaksforholdene – angir rammen for undersøkelsene. Tiltak som ikke er relevante for dette formålet, kan ikke foretas uten ransakingsbeslutning. Grensen mot ordinær ransaking kan eksemplifiseres slik:

Under åstedundersøkelser for å avklare brannårsaken ved f.eks. brann i bolig kan det gjøres funn som gir holdepunkter for at brannen kan være påsatt. Det er ikke til hinder for at det tekniske arbeidet med å klarlegge brannårsaken fortsetter. Men undersøkelsene kan ikke utvides til en fullstendig gjennomgang av boligens rom, skuffer og skap i den hensikt å søke etter bevis for at det har funnet sted en straffbar handling. Dette innebærer en ordinær ransaking, som bare kan foretas ved beslutning etter reglene beskrevet i pkt. 5.1.

Åstedundersøkelser etter straffeprosessloven § 224 fjerde ledd besluttes av påtalemyndigheten. Det skal sikres notoritet om beslutningen.

Beslag skal håndteres etter de krav til notoritet, oppbevaring, rettslig prøving, tilbakelevering mv. som følger av straffeprosessloven kapittel 16. Se punkt 5.1 om tilbakelevering av beslag.

6. Sakkyndighet

6.1. Brannteknisk sakkyndig og brannsakkyndig

I brannsaker er det ofte behov for bistand fra sakkyndige i etterforskingen og ved domstolsbehandlingen. Det vil typisk være aktuelt for å vurdere brannårsak (brannteknisk sakkyndig) eller for vurdering av brannens sprednings- og farepotensial (brannsakkyndig).

Brannteknisk sakkyndig er en spesialist innenfor et bestemt fagområde – som elektroteknikk, kjøretøy, bygningsmessige forhold, skorsteiner og ildsteder, brannfysikk mv. Bruk av slik sakkyndighet vil typisk være aktuelt for å fastslå arnested og brannårsak eller vurdere avvik fra forskrifter og annet regelverk. Er brannobjektet tilsluttet strømmettet, skal politiet be om bistand fra det lokale el-tilsyn (DLE) for å avklare om brannårsaken har sammenheng med elektrisk anlegg, jf. forskrift om det lokale elektrisitetsilsyn § 17. DLEs undersøkelser vil også kunne avdekke tekniske spor som kan bidra til å fastslå arnestedet.

Brannsakkyndig benyttes i saker om overtredelse av straffeloven §§ 355 og 356 (fremkalling av fare for allmennheten) for å belyse spørsmålene om hvordan brannen ville ha utviklet seg dersom den ikke var blitt oppdaget og slukket i tide, samt risikoen for tap av menneskeliv. Det er som regel ikke behov for brannsakkyndig når brannen har resultert i tap av menneskeliv, men det kan være aktuelt for å belyse spørsmålet om mistenktes forsett eller uaktsomhet om

³ Tor-Geir Myhrer, *En straffeprosessuell etterforsningsplikt uten mistanke om "kriminelle tilfeller"*, Tidsskrift for strafferett 2020/3 pkt. 3.2.2.

brannutviklingen og risikoen for dødsfølge. Brannsakkyndig kan også benyttes i saker som gjelder overtredelse av straffeloven § 352 om grovt skadeverk.

Den brannsakkyndige må ha inngående kunnskap om brannutvikling og brannspredning.

6.2. *Rettsoppnevnt sakkyndig eller sakkyndig antatt av påtalemyndigheten*

Spørsmålet om det er behov for sakkyndighet må vurderes så tidlig som mulig i etterforskningen, bl.a. fordi det ofte er hensiktsmessig at den sakkyndige er med ved åstedsundersøkelsen.

Sakkyndig kan oppnevnes av retten eller antas av påtalemyndigheten, se straffeprosessloven kapittel 11 og påtaleinstruksen kapittel 12. Rettsoppnevnt sakkyndig er bare aktuelt når det er iverksatt etterforskning etter straffeprosessloven § 224 første ledd. En sakkyndig som er antatt av påtalemyndigheten under etterforskningen, kan oppnevnes av retten for hovedforhandlingen.

I det følgende gis enkelte retningslinjer for vurderingen av om sakkyndig bør oppnevnes av retten eller antas av påtalemyndigheten.

I saker om overtredelse av straffeloven §§ 355 og 356 hvor det er en mistenkt, skal sakkyndig som den klare hovedregel oppnevnes av retten. Dersom det haster, kan påtalemyndigheten søke bistand hos sakkyndig i slike saker uten å gå veien om retten.

For øvrig kan det være grunn til å be om rettsoppnevnt sakkyndig i saker hvor det er uenighet mellom en mistenkt (eller dennes forsvarer) og påtalemyndigheten om hvilken kompetanse det er behov for, hva sakkyndigoppdraget bør gå ut på, hvem som skal forespørres om å påta seg oppdraget eller utforming av mandat. Ytterligere forhold å ta i betraktning er bl.a. sakens alvor og kompleksitet, hvor sentralt det sakkyndige beviset står i saken og sannsynligheten for at saken kommer til hovedforhandling. Det må også ses hen til om det av hensyn til den sakkyndiges rolle under hovedforhandlingen er hensiktsmessig med rettsoppnevning. Dersom påtalemyndigheten stiller med sakkyndige som ikke er rettsoppnevnt under hovedforhandlingen, har disse i utgangspunktet status som vitner, se likevel særregelen i straffeprosessloven § 149 om forklaringen under hovedforhandlingen. Dette har betydning bl.a. for adgangen til å legge frem den sakkyndige erklæringen som dokumentbevis (straffeprosessloven § 143 annet og tredje ledd) og den sakkyndiges mulighet til å stille spørsmål under hovedforhandlingen til parter og vitner (straffeprosessloven § 144).

Engasjerer påtalemyndigheten selv sakkyndig under etterforskningen, må eventuell forsvarer gis anledning til å uttale seg om hvem som bør forespørres om å påta seg sakkyndigoppdraget, med mindre det av hensyn til etterforskningen ikke er tid eller anledning til det.

6.3. *Mandat. Kontroll av den sakkyndige erklæringen*

De generelle kravene og retningslinjene om bruk av sakkyndighet i straffesaker og hva de sakkyndige erklæringene skal inneholde, gjelder også i brannsaker, se riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 (kvalitetsrundskrivet) pkt. 4.2.4 og pkt. 4.10.3 samt retningslinjer for

sakkyndigarbeid i domstolene (RA-2014-10). Følgende er særlig viktig å være oppmerksom på:

Det skal utarbeides et skriftlig mandat, som klart angir hvilke tema og spørsmål man ønsker utredet, hvilke opplysninger den sakkyndige skal bygge på, at den sakkyndige må tydeliggjøre eventuell usikkerhet om faktiske forhold og faglige vurderinger samt forklare hvilke bevis- og årsakskrav som anvendes, se RA-2014-10 retningslinje 5 og 7. I beskrivelsen av hvilke spørsmål den sakkyndige bes om å utrede, skal det ikke benyttes lovens karakteristikk (som f.eks. om brannen "lett" kunne medføre tap av menneskeliv, jf. straffeloven § 355). Mandatet kan med fordel vise til RA-2014-10, som også gir føringer for hvordan erklæringen skal utformes.

Mandatet (eller utkast til mandat når den sakkyndige skal oppnevnes av retten) bør utarbeides i samarbeid mellom politi- og påtalefaglig etterforsningsleder og kriminaltekniker, og forelegges den sakkyndige og eventuell forsvarer for uttalelse. Påtalefaglig etterforsningsleder skal alltid kontrollere innholdet.

Ettersom det ikke er en ordning med kvalitetssikring av sakkyndige erklæringer i brannsaker, må påtalefaglig etterforsningsleder vurdere erklæringene med et kritisk blikk og kontrollere at mandatet er tilfredsstillende besvart. Det er særlig viktig når det gjelder den brannsakkyndiges vurderinger av spredningsfare og risiko for tap av menneskeliv i saker om overtredelse av straffeloven § 355. Er det mangler ved den sakkyndige erklæringen, må det vurderes å innhente en tilleggserklæring.

I kompliserte saker kan det være hensiktsmessig med to sakkyndige, jf. straffeprosessloven § 139. Det kan også være behov for at retten settes med fagkyndige meddommere, jf. straffeprosessloven § 277 og domstolen § 94.

7. Tverretatlige etterforsningsgrupper

I en del politidistrikt er det etablert regionale tverretatlige etterforsningsgrupper med representanter fra politi, brannvesen og det lokale el-tilsyn, som i den enkelte sak står under påtalemyndighetens ledelse. Erfaringene er meget positive. Ved bruk av slike etterforsningsgrupper må det foreligge skriftlig avtale om samarbeidet med tydelige rammer for oppdraget, presisering av roller, angivelse av ansvarsforhold og klargjøring av taushetsplikt.

8. Underretning til og bistand fra kontrollmyndigheter

Når det settes i verk etterforskning om årsaken til brann, skal politiet gi underretning til berørte offentlige myndigheter, jf. politiregisterforskriften § 10–15. Videre følger det av påtaleinstruksen § 7–3 at anmeldelser som gjelder overtredelse av bestemmelser der det er etablert en særskilt kontrollmyndighet, bør forelegges vedkommende myndighet før etterforskning iverksettes. I brannsaker kan det f.eks. gjelde Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap ved mistanke om at vedlikeholdsplikter etter brann- og eksplosjonsvernloven med forskrifter er brutt, Direktoratet for byggkvalitet dersom det gjelder mulig brudd på

bygningstekniske krav etter plan- og bygningsloven med forskrifter eller Sjøfartsdirektoratet ved etterforskning av brann i fartøyer.

Kontrollmyndigheten kan kontaktes for veiledning om regelverk forut for eller underveis i etterforskningen. I noen tilfeller kan det også, etter at etterforskningen er avsluttet, være behov for å be om en vurdering av om det foreligger brudd på regelverket og om forholdet i så fall bør påtales. Antakelig er det siste mest aktuelt i saker mot foretak. Anmodning utferdige av påtalefaglig etterforskningsleder, og det må fremgå hvilket faktum organet skal bygge sin vurdering på.

Det skal sikres notoritet om kontakt, informasjonsutveksling og eventuell bistand.

9. Straffebestemmelser

9.1. Oversikt

Kunnskap om straffebestemmelsene er nødvendig ikke bare for å treffe korrekte påtaleavgjørelser, men også for å rette etterforskningen inn mot å avklare og dokumentere de rettslig relevante fakta.

Følgende bestemmelser retter seg direkte mot aktivitet som forårsaker brann eller fare for brann:

- Brann- og eksplosjonsvernloven § 42 annet ledd, jf. § 5 og forskrift om brannforebygging § 3 (den alminnelige aktsomhetsplikten for å forebygge brann)
- Straffeloven § 190 annet ledd (skjerpet straff for gjentatt eller graverende overtredelse av aktsomhetsplikten i brann- og eksplosjonsvernloven § 5)
- Straffeloven §§ 355 og 356 (fremkalling av fare for allmenheten)

Ildspåsettelse kan også inngå som element i overtredelser av andre bestemmelser, så som drap, trusler, skadeverk, forsikringsbedrageri og kulturminnekriminalitet, eller som ledd i, eller for å skjule spor av, annen alvorlig kriminalitet.

Brudd på krav til brannforebygging, vedlikehold og internkontroll kan straffes etter brann- og eksplosjonsvernloven § 42 annet ledd, jf. §§ 6 til 8 og kapittel 4 med forskrifter. Straffansvar kan også være aktuelt på grunn av brudd på tekniske krav stilt i forskrifter til plan- og bygningsloven, se plan- og bygningsloven § 32–9, og etter el-tilsynsloven § 14.

Nedenfor i pkt. 9.2 og 9.3 knyttes enkelte merknader til straffansvaret etter brann- og eksplosjonsvernloven § 5 og straffeloven § 355.

9.2. Brann- og eksplosjonsvernloven § 5

9.2.1. Innledning

Brann- og eksplosjonsvernloven § 5 første ledd pålegger enhver "å vise alminnelig aktsomhet og opptre på en slik måte at brann, eksplosjon og annen ulykke forebygges".

Aktsomhetsplikten kommer også til uttrykk i forskrift om brannforebygging § 3 første ledd,

der det heter at enhver skal "vise aktsomhet ved gjennomføring av aktivitet som kan føre til brann".

9.2.2. *Krav til brann eller brannfare*

Det er to typer branner: Flammebrann og gløde-/ulmebrann. Forkulling som skjer uten at det skyldes brann, f.eks. som med en pizza som stekes i ovnen over flere timer, omfattes ikke. Farlige gasser som frigis eller oppstår på andre måter enn ved brann, kan etter omstendighetene rammes av straffalternativet "ulykke". Dette straffalternativet behandles ikke nærmere her.

I merknadene til straffeloven § 355 i Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 460 defineres brann slik:

"Begrepet «brann» skal forstås på samme måte som «ildebrann» i straffeloven 1902 § 148. Det må være anlagt en ild, og denne må ha kommet så langt at den er i stand til å brenne av seg selv. Dersom ilden ikke vil vedvare og utvikle seg videre uten hjelp fra gjerningspersonen eller andre, foreligger det derfor ingen brann i bestemmelsens forstand, og det vil i høyden bli tale om forsøk."

Riksadvokaten legger til grunn at "brann" skal forstås på samme måte i brann- og eksplosjonsvernloven.

For straffansvar er det tilstrekkelig at det er skapt en *fare* for brann. Brannfaren må vurderes konkret. Dersom etterforskningen ikke har godtgjort utover enhver rimelig tvil at handlingen eller unnlåtelsen kunne forårsaket brann under de forhold som forelå på gjerningstidspunktet, er vilkåret ikke oppfylt. Et praktisk og illustrerende eksempel er tørrkokinger av kjeler. For at det skal foreligge brudd på brann- og eksplosjonsvernloven § 5 må forholdene ha ligget slik an at kjelen, innholdet eller andre gjenstander kunne ha begynt å brenne.

9.2.3. *Skyldkravet*

Skyldkravet er uaktsomhet, og det skal legges til grunn en ganske streng norm, jf. Rt. 1973 s. 1427 (s. 1428) og Rt. 1982 s. 1034 (s. 1035). Aktsomhetskravet kan likevel ikke strekkes så langt som til et tilnærmet objektivt ansvar. I Rt. 1983 s. 1528 (s. 1529) formulerte Høyesterett det slik: "Det må innrømmes en viss margin for fravikelse fra ideelle krav til sikkerhet, oppførsel eller handlemåte selv om formålet med brannvernloven tilsier at det legges til grunn en streng aktsomhetsnorm." Dette er særlig viktig å være oppmerksom på i saker om branner eller brannfare som er oppstått i forbindelse med dagligdagse aktiviteter. I en sak som gjaldt en hjemmeværende kvinnes håndtering av komfyren, uttalte Høyesterett i Rt. 1973 s. 1427 (s. 1428) at "[a]lle må innrømmes en viss margin for hukommelsessvikt og feil i det daglige yrke". Til støtte for det samme kan det vises til Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) s. 427, der det i merknadene til straffeloven § 23 heter at det skal mindre til for å konstatere uaktsomhet der "handlingen inngår i en mer spesialisert form for ervervsvirksomhet" enn når "handlingen er av en slik art at den regelmessig utføres som ledd i de flestes private livsutfoldelse".

9.3. *Straffeloven § 355*

9.3.1. *Vurderingstemaet*

Straffeloven § 355 setter straff for den som "forårsaker" bl.a. brann "som lett kan medføre tap av menneskeliv". I "forårsaker" ligger et krav om årsakssammenheng mellom en forutgående handling eller unnlattelse og brannen.

Vilkåret om at brannen "lett kan medføre tap av menneskeliv" knytter seg til situasjonen på gjerningstidspunktet. Det innebærer ikke et krav om sannsynlighetsovervekt for dødsfølge. I merknadene til bestemmelsen i Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 460 formuleres vurderingstemaet slik:

"Spørsmålet er hvilket videre hendelsesforløp det under de rådende forhold var grunn til å regne med: om det var en nærliggende fare for at brannen ville utvikle seg slik at menneskeliv kunne gå tapt [...]."

Vilkåret er ikke oppfylt dersom det er klart at personer som oppholdt seg i en påtent bygning, ville kommet seg ut før flammer eller røyk kunne ha satt dem i livsfare. I høyden kan det da bli tale om forsøksansvar.

Den brannsakkyndiges vurdering av spredningsfare og risiko for tap av menneskeliv vil normalt være et sentralt bevis når det skal tas stilling til om de objektive vilkårene i § 355 er oppfylt. Som understreket i pkt. 6.3 må erklæringen undergis en kritisk vurdering. Det vil også kunne være rettslig relevante opplysninger i saken som den sakkyndige ikke har tatt hensyn til ved sine faglige vurderinger. Opplysninger av betydning kan også ha kommet til i etterkant av den sakkyndige erklæringen, og kan etter omstendighetene foranledige innhenting av tilleggserklæring.

9.3.2. *Hvilke brannsikringsanordninger det skal tas hensyn til*

I bygninger er det som regel installert ulike brannsikringsanordninger for å hindre at brann sprer seg eller for å lette evakuering. Hvorvidt slike skal tas hensyn til, beror etter forarbeidene på om man på gjerningstidspunktet kan forutse virkningen av anordningen. Det heter om dette i merknadene til § 355 i Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 460:

"Ved brann skal man i denne vurderingen, som etter straffeloven 1902 § 148, til en viss grad ta hensyn til brannsikringsanordninger som man allerede på gjerningstidspunktet kan forutse virkningen av. Dette omfatter primært forhold ved en bygnings konstruksjon, for eksempel om ilden er omringet av brannvegger, eller om personer som befinner seg i nærheten av brannen enkelt kan benytte seg av rømningsveier eller lignende innretninger som er så ukompliserte i sin konstruksjon at faren for at de svikter eller er i ustand er svært fjerntliggende. Derimot ser man som den klare hovedregel bort fra automatiske brannslukningsinnretninger, som skumleggings- eller overrislingsanlegg, ettersom man ved brannstiftelsen ikke med sikkerhet kan forutse om utløsningsmekanismene faktisk vil fungere etter forutsetningene."

9.3.3. Betydningen av mulig slukkingsinnsats

Muligheten for at en brann vil kunne bli slukket eller dempet ved aktiv slukningsinnsats, ser man som den klare hovedregel bort fra, jf. Rt. 2009 s. 368 avsnitt 17. Unntak kan tenkes "dersom sannsynligheten for at aktiv slukkingsinnsats vil bli iverksatt og vil virke, er særdeles stor, for eksempel dersom brannmannskap befinner seg på brannstedet i gjerningsøyeblikket og det er på det rene at slukkingsutstyret fungerer", se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 461.

9.3.4. Skyldkravet

Skyldkravet er forsett, jf. straffeloven § 21 og § 22. Det må ligge innenfor mistenktes forsett at han forårsaket en brann som "lett kan medføre tap av menneskeliv". Uaktsom overtredelse straffes etter § 356.

9.3.5. Konkurrencespørsmål

Det oppstår særlige konkurrespsørsmål når overtredelser av straffeloven §§ 355 og 356 i tillegg rammes av andre straffebud med tap eller fare for tap av liv som vilkår for straff. Her nevnes to praktiske eksempler: Konkurs med § 352 annet ledd (særlig grovt skadeverk) og § 275 (drap).

Skadeverk som etter § 352 annet ledd anses særlig grovt på grunn av "nærliggende fare for" tap av menneskeliv, kan neppe anvendes sammen med § 355. Følgen som utløser straffansvar etter § 352 annet ledd – fare for tap av liv – er her allerede fanget opp av straffeloven § 355. I stedet bør skadeverket subsumeres under § 352 første ledd.⁴

Straffeloven § 355 og § 275 kan i utgangspunktet anvendes i konkurrens, men det enkelte saksforhold kan ligge slik an at det ikke er naturlig. For eksempel bør straffeloven § 355 ikke anvendes i tillegg til straffeloven § 275 i et tilfelle der tiltalte har drept en annen ved å sette fyr på avdødes bopel med kunnskap om at det ikke oppholdt seg ytterligere personer på stedet som kunne ha omkommet.

10. Påtalevedtaket og underretning

10.1. Henleggelse

Før en sak henlegges må påtalefaglig etterforsningsleder påse at den er kodet korrekt – som undersøkelsessak eller etterforsnings sak og med riktig statistikkgruppe. Henleggelsesgrunnlaget skal reflektere den reelle begrunnelsen for avgjørelsen, se også riksadvokatens rundskriv nr. 3/2018 (kvalitetsrundskrivet) pkt. 4.1.3.

10.2. Positiv påtaleavgjørelse

Kravet til utforming av tiltalen fremgår av straffeprosessloven § 252. De samme prinsippene gjelder for forelegg og påtaleunntatelser.

⁴ Se Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) s. 458.

Riksadvokaten understreker viktigheten av et nøye gjennomtenkt faktisk grunnlag, se bestemmelsens første ledd nr. 4. Det skal gis en kortfattet beskrivelse av et faktum som dekker straffebestemmelsens vilkår, og som er tilstrekkelig konkret og presist angitt til at siktede kan forberede et effektivt forsvar. I brann saker er det særlig viktig å være seg kravene bevisst ved utforming av faktiske grunnlag for overtredelse av brann- og eksplosjonsvernloven § 5 når det ikke har oppstått en brann, og for overtredelser av straffeloven § 355 hvor menneskeliv ikke har gått tapt. Dersom det ikke er selvforklarende at den aktuelle handlingen eller unnlåtelsen innebar en *konkret* brannfare/fare for tap av menneskeliv, må tiltalen beskrive hvorfor det forelå en slik fare.

Ved overtredelser av forskrifter i medhold av brann- og eksplosjonsvernloven eller annen lovgivning, skal det i tiltalens hjemmelsrekke vises til lovens straffetrussel, forskriftshjemmelen og forskriftsbestemmelsene som er overtrådt.

10.3. Underretning

Som nevnt under pkt. 2 har eiere av bolig, bil eller andre formuesobjekter som har vært utsatt for brann, status som vitner når det ikke foreligger mistanke om straffbart forhold. Det innebærer at de ikke automatisk mottar underretning. Underretning skal likevel gis, både om at sak er opprettet (med mindre det bør unnlates av etterforskingshensyn), og om saksavgjørelsen.

11. Varsel til Kripos og rapportering om brannårsak

Politidistriktet skal varsle Kripos når det iverksettes etterforskning av om det foreligger en overtredelse av straffeloven § 355. Hensikten er at Kripos som fagforvalter og nasjonalt bistandsorgan i brann saker skal få bedre kunnskap og erfaring om de alvorligste brann sakene, herunder om modus, utviklingstrekk og statistikk.

Brannårsak skal rapporteres til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), jf. politiregisterforskriften § 10–15. Statistikk fra DSB viser at det er betydelige mangler ved rapporteringen, og riksadvokaten forventer at dette innskjerpes. Av hensyn til den brannforebyggende virksomhet er det viktig for myndighetene å ha kunnskap om årsakene til branner.